

De Kerk Herdefiniëren

Oorspr. titel: *Redefining the Church*, Bob DeWaay

<http://cicministry.org/commentary/issue85.htm>

Alle Schriftaanhalingen komen uit de Statenvertaling (1977 of HSV)
Vertaling en voetnoten door M.V.

“En Hij is het hoofd van het lichaam, namelijk van de gemeente. Hij Die het begin is, de Eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in allen de Eerste zou zijn” (Kolossenzen 1:18).

Verscheidene maanden geleden wees een vriend van mij, die seminars houdt, openbaar op de dwaalingen van een aantal welgekende leraren die mystieke praktijken promoten. Kort daarna nodigde hij mij uit voor een samenkomst met de leiders van zijn kerk om zijn relatie met de kerk te verduidelijken en om na te gaan of zijn bediening daar welkom was. Deze discussie maakte voor mij enkele belangrijke dingen duidelijk.

De leiders zeiden hem dat zijn leer niet in overeenstemming was met hun praktijken. Zij praktiseren geen correctie van valse leraars. In de loop van de conversatie citeerden de leiders de fundamentele doelstelling van die kerk. Deze was goed en had te maken met het brengen van mensen tot Christus, maar het corrigeren van dwaling of valse leraars was er niet bij. En dus is het seminar van mijn vriend niet compatibel met hun doelstellingen.

Als gevolg van die samenkomst was ik deze situatie aan het overdenken in het licht van de vele e-mails die ik ontvangen had van mensen uit het hele land. Deze mensen zijn dikwijls niet meer welkom in hun kerken waarvan zij vele jaren lid waren. Wat zo vreemd lijkt is dat de onwelkome leden niet beschuldigd werden van zonde of ketterij; zij werden ervan beschuldigd de doelstelling of het programma van de kerk niet te ondersteunen. In sommige gevallen waren doelstelling en programma recent gewijzigd, en zij die al lang lid waren stonden deze verandering tegen. Uiteindelijk verlieten de meesten van hen de kerk, maar met droefheid in het hart. Zij die beslisten te blijven en te strijden voor hun standpunt, werden uiteindelijk uit de gemeenschap gesloten.

Wat is er gebeurd dat evangelische kerken solide christenen gewild afstoten, mensen die evenwel niet in zonde of ketterij vervallen zijn? In dit artikel wil ik uitleggen dat evangelische kerken de manier waarop zij zichzelf en hun organisaties bekijken veranderd hebben, en dat deze verandering geleid heeft tot het bouwen van grote, zichtbare kerken, maar waarbij Christus' “klein kuddeke” (Lukas 12:32) wordt genegeerd -- het ware Lichaam van Christus.

De onzichtbare Kerk

In de tijd van de Reformatie maakten de hervormers onderscheid tussen de zichtbare en onzichtbare kerk. Alhoewel dit onderscheid goed gemaakt kan worden tussen de “triumferende kerk” (alle gelovigen die in de hemel zijn) en de “militante kerk” (de levenden vandaag in de strijd), werd dit bij de hervormers anders uitgedrukt.⁽¹⁾ Louis Berkhof¹ beschrijft de reden voor de terminologie:

Het [nl. het onderscheid tussen de zichtbare, en onzichtbare kerk op aarde] benadrukt het feit dat de Kerk, zoals ze op aarde bestaat, zowel zichtbaar als onzichtbaar is. Deze Kerk wordt onzichtbaar genoemd omdat ze essentieel geestelijk is en in haar geestelijke essentie niet kan onderscheiden worden met het fysieke oog, en omdat het niet mogelijk is onfeilbaar te determineren wie wèl en wie niet tot haar behoort. De eenheid van de gelovigen in Christus is een mystieke eenheid; de Geest die hen verenigt sticht een onzichtbare band; en de zegen van redding, zoals wedergeboorte, echte bekering, wáár geloof, en geestelijke gemeenschap met Christus, zijn on-

---

¹ Louis Berkhof (1873 - 1957) was een gereformeerd systematisch theoloog wiens geschreven werken invloedrijk waren in seminaries en bijbelcolleges in de V.S. en Canada en voor individuele christenen in het algemeen in de 20ste eeuw. Hij werd geboren in Emmen, Drenthe in Nederland en verhuisde met zijn familie naar Grand Rapids, Michigan in 1882, toen hij nog een kind was. (Wikipedia ENG). Niet te verwarren met Hendrikus Berkhof (1914-1995).

zichtbaar voor het natuurlijke oog; -- maar toch constitueren deze dingen het echte karakter van de Kerk.⁽²⁾

Vóór de reformatie zag de Roomse kerk haar kerkelijke systeem als de Kerk. Toen de Roomse kerk invloed verwierf over naties en koninkrijken, geloofde zij daarbij dat de Kerk groeide. Berkhof beschrijft de zaken in de tijd van de Reformatie die leidden tot deze terminologie:

De Bijbel schrijft sommige heerlijke kenmerken toe aan de Kerk en stelt haar voor als een medium van redding en eeuwige zegeningen. Rome paste dit toe op de Kerk als een externe institutie, in het bijzonder op de *ecclesia representativa* of de hiërarchie als distributeur van de zegen der redding, en zo negeerde en ontkende zij de onmiddellijke en directe gemeenschap van God met Zijn kinderen, door het plaatsen van een menselijk, bemiddelend priesterschap tussen hen in. Dit is de dwaling die de hervormers zochten uit te roeien door het feit naar voor te brengen dat de Kerk, waarvan de Bijbel zulke heerlijke dingen zegt, niet de kerk is als een extern instituut, maar de Kerk als het geestelijke lichaam van Jezus Christus, die essentieel vandaag onzichtbaar is, alhoewel het een relatieve en imperfecte belichaming heeft in de zichtbare kerk en bestemd is om een perfecte, zichtbare belichaming te krijgen aan het einde der tijden.⁽³⁾

Verscheidene Schriftplaatsen tonen aan dat dit onderscheid deugdelijk is. In de volgende passage uit Efeziërs, spreekt Paulus niet van een zichtbare vergadering, maar van deze die gereinigd is door Christus, ongeacht wie daartoe behoren:

Mannen, heb uw eigen vrouw lief, zoals ook Christus de gemeente liefgehad heeft en Zich voor haar heeft overgegeven, opdat Hij haar zou heiligen, door haar te reinigen met het waterbad door het Woord, opdat Hij de gemeente in al haar heerlijkheid voor Zich zou plaatsen, zonder smet of rimpel of iets dergelijks, maar heilig en onberispelijk. (Efeziërs 5:25-27).

Deze “gemeente”² kan nu niet gezien worden, en evenmin “de gemeente van de eerstgeborenen die in de hemelen opgeschreven zijn” (Hebreeën 12:23). De gemeente is een geestelijk gebouw: “dan wordt u ook zelf, als levende stenen, gebouwd tot een geestelijk huis, tot een heilig priesterschap, om geestelijke slachtoffers te brengen die voor God aangenaam zijn door Jezus Christus” (1 Petrus 2:5). Als zodanig is ze onzichtbaar.

Wij kunnen er niet zeker van zijn wie de onzichtbare kerk bevolken, maar de Heer weet het: “En toch blijft het vaste fundament van God staan, met dit zegel: de Heere kent wie van Hem zijn, en ieder die de Naam van Christus noemt, moet zich verhouden van de ongerechtigheid” (2 Timotheüs 2:19). Deze passage toont ons het idee van de zichtbare en onzichtbare kerk. Zij die de zichtbare kerk bevolken (die de naam van de Heer noemen) worden onderricht zich te onthouden van ongerechtigheid. Niet iedereen die de naam van de Heer noemt is echt wedergeboren. Sommigen zullen zeggen “Heere, Heere” en Hij zal hen zeggen “Ik heb u nooit gekend” (zie Matt. 7:22-23). Wij kunnen geen absolute kennis hebben van wie waarlijk de Heer kent, maar God wel. Hoe strikt ook de vereisten zijn in een lokale kerk, er is geen zekerheid dat iemand, die alle uiterlijke kenmerken vertoont van christen-zijn, ook een waar christen is óf iemand die de Heer niet waarlijk kent. De onzichtbare kerk is dus verborgen aan het fysieke oog. Johannes zei dit: “Zij zijn uit ons midden weggegaan, maar ze waren niet uit ons; want als zij uit ons geweest waren, dan zouden ze bij ons gebleven zijn. Maar het moest duidelijk worden dat zij niet allen uit ons zijn” (1 Johannes 2:19). Voordat zij weggingen, maakten zij deel uit van de kerk en was het niet duidelijk dat zij geen ware christenen waren.

Hoe Christus Zijn Kerk bouwt

God plaatst mensen in Zijn onzichtbare kerk, niet de mens. Paulus zei het volgende tot de Efezische oudsten: “Sla dan acht op uzelf en op heel de kudde waarover de Heilige Geest u tot opzieners aangesteld heeft, om de gemeente van God te weiden, die Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed” (Hand. 20:28). Zij die verlost werden, zijn verlost door het bloed van Christus, en hun zonden werden weggewassen. De verzoening wordt verkondigd door het Evangelie. God gebruikt evangelieprediking om mensen te redden en hen toe te voegen aan de kerk. Enkele verzen eerder zei Paulus het volgende over zijn prediking die resulteerde in de vorming van de kerk te Efeze: “hoe ik niets

² Gemeente of kerk, Grieks: *ekklesia*.

van wat nuttig was, nagelaten heb u te verkondigen en te onderwijzen, in het openbaar en in de huizen, en ik heb zowel de Joden als de Grieken betuigd de bekering tot God en het geloof in onze Heere Jezus Christus” (Hand. 20:20-21). Paulus predikte het Evangelie dat sprak over de persoon en het werk van Christus, en de noodzaak van berouw, bekering en geloof.

Paulus zei tegen de oudsten van Efeze: “En nu, zie, ik weet dat u allen, bij wie ik rondgegaan ben en het Koninkrijk van God gepredikt heb, mijn gezicht niet meer zien zult. Daarom betuig ik u op de huidige dag dat ik rein ben van het bloed van u allen, want ik heb niet nagelaten u heel de raad van God te verkondigen. Sla dan acht op uzelf en op heel de kudde waarover de Heilige Geest u tot opzieners aangesteld heeft, om de gemeente van God te weiden, die Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed” (Hand. 20:25-28). Nadat hij het Evangelie daar predikte en de hele raad Gods onderwees, werd Paulus ontslagen van zijn plicht daar. Hij liet de kerk nu over aan de leiding van de oudsten. Het was hun plicht de kudde verder te voeden en te beschermen door over hen de wacht te houden als pastors (het woord “weiden”³ in vers 28 is de werkwoordsvorm van het zelfstandig naamwoord dat vertaald wordt met “pastor”⁴). Paulus legde uit waarom hun taak zo belangrijk was: “Want dit weet ik, dat na mijn vertrek wrede wolven bij u zullen binnenkomen, die de kudde niet sparen; en dat uit uw eigen midden mannen zullen opstaan die verkeerde dingen spreken, om de discipelen weg te trekken achter zich aan” (Hand. 20:29-30). Er zouden zeker valse leraars opstaan en zij die de plicht hebben als herders te dienen moeten de kudde, de met bloed gekochte kerk, beschermen tegen hen.

Christus bouwt Zijn kerk door evangelieprediking, die God gebruikt om genadig bekering en geloof te schenken aan hen die Hij gekozen heeft (Hand. 11:18; Fil. 1:29; 2 Tim. 2:25). De onzichtbare kerk groeit door bekeringen: “En de Heere voegde dagelijks mensen die zalig werden aan de gemeente toe” (Hand. 2:47). Paulus schreef dit: “Want omdat, in de wijsheid van God, de wereld door haar wijsheid God niet heeft leren kennen, heeft het God behaagd door de dwaasheid van de prediking zalig te maken hen die geloven” (1 Kor. 1:21). Telkens als een persoon wordt wedergeboren door de genade en kracht van God, groeit de onzichtbare kerk.

Daarom, zij die betrokken zijn bij de groei van de onzichtbare kerk - dat is die welke uiteindelijk zal voltallig zijn voor de bruiloft van het Lam - zullen het evangelie duidelijk en moedig prediken. Zij zullen de voorwaarden uitleggen om binnen te gaan in het koninkrijk van God. Dit omvat de boodschap van het kruis: “wij echter prediken Christus, de Gekruisigde, voor de Joden een struikelblok en voor de Grieken een dwaasheid, maar voor hen die geroepen zijn, zowel Joden als Grieken, prediken wij Christus, de kracht van God en de wijsheid van God” (1 Kor. 1:23-24). Deze boodschap is universeel onpopulair voor de niet-wedergeborene geest, maar Christus gebruikt ze om Zijn kerk te bouwen. Wij kunnen niet weten wie “hen die geroepen zijn” zijn. Wij moeten getrouw het evangelie prediken, wetend dat de geroepenen, wie zij ook zijn, erop zullen reageren. Zij reageren wegens Gods bovennatuurlijke genade, niet om redenen van menselijke wijsheid.

Het redden van zielen middels het evangelie leidt tot de formatie van zichtbare vergaderingen waar Gods middelen van genade⁽⁴⁾ worden verstrekt. De natuur begrijpen van de verhouding tussen de zichtbare vergaderingen en de onzichtbare kerk zal ons helpen te begrijpen welke praktijken en gedragslijnen noodzakelijk zijn voor een kerk opdat ze bijbels en eerbaar zou zijn voor God.

De zichtbare kerk

De zichtbare kerk bestaat uit mensen die het geloof in Christus hebben beleden en ermee ingestemd hebben om overeenkomstig te leven. Berkhof geeft enkele belangrijke verhelderingen:

Het is mogelijk dat sommigen die bij de onzichtbare kerk behoren, nooit leden worden van een zichtbare organisatie, zoals zendelingssubjecten, zij die bekeerd worden op hun sterfbed, en anderen die als dwalende gelovigen voor een tijd uit de gemeenschap van de zichtbare kerk werden gesloten. Aan de andere kant kunnen er onwedergeborenen zijn die, alhoewel ze Christus belijden toch geen waar geloof in Hem hebben en in de uitwendige kerk verblijven; en dezen, zolang zij in die toestand blijven, behoren niet tot de onzichtbare kerk.⁽⁵⁾

³ Grieks *poimaino*: handelen als een herder, voeden (vee), besturen.

⁴ De term “pastor” komt van het Latijn en betekent “herder”, Grieks *poimen*; gebruik gelegitimeerd door Efez 4:11.

Vermits mensen niet onfeilbaar kunnen weten wie de uitverkorenen zijn, moeten de kerken allen ontvangen die Christus belijden, die hun geloof in ware bijbelse leringen belijden, en die wensen te leven volgens de leringen van de Schrift. Dit is goed en gepast. Maar, wij kunnen niet zeker zijn dat enig lid van de externe organisatie ook een lid is van de onzichtbare kerk, het ware Lichaam van Christus. Iedereen kan zien wie behoort tot de zichtbare kerk. Het aantal lidmaten kan nagetrokken worden. De aanwezigheid in de diensten kan gecontroleerd worden.

Opgemerkt moet echter worden, dat de zichtbare “kerk” corporatief de essentiële waarheden van het Evangelie moet belijden om een kerk te zijn en niet louter een religieus instituut. Dit is noodzakelijk omdat er vandaag Mormoonse “kerken” bestaan, New Age “kerken”, Universalistische “kerken” en zovele andere groepen die de bijbelse leer over Christus ontkennen. Zulke groepen zouden niet beschouwd mogen worden als zichtbare kerken, noch zou moeten verwacht worden dat de onzichtbare kerk zich ook binnenin hen bevindt.

Dit leidt ons tot sommige onderwerpen die ons de huidige verwarring zullen helpen verklaren. Zichtbare kerken die tenminste uiterlijk de sleutel-doctrines van de Bijbel belijden zijn massaal divers. Elke grote christelijke denominatie belijdt deze doctrines in hun officiële documenten. Zelfs toen de modernistische beweging door de meeste mainline protestantse kerken trok, tijdens de late 19de en vroege 20ste eeuw, was er niet één zulke denominatie die officieel zijn historische geloofsbelijdenissen annuleerde. Ik groeide op in een liberale denominatie en werd verplicht belijdenis te doen van de waarheid over de persoon en werk van Christus om aan te sluiten bij de kerk, toen ik 12 jaar was. Later ontdekte ik dat veel pastors in deze denominatie niet geloofden in de opstanding van Christus, alhoewel ieder van hen op de officiële doctrine moest zweren om aangesteld te kunnen worden.

Dit betekent dat er zichtbare kerken zijn die in zeker opzicht enig licht hebben van het evangelie, en naarmate zij enig licht hebben, kunnen zulke kerken een aantal mensen van de onzichtbare kerk bevatten. Maar, naarmate het Woord niet zuiver wordt onderwezen, en het evangelie niet helder gepredikt, wordt het minder waarschijnlijk dat er mensen bekeerd worden. Zij moeten het evangelie zoeken als verborgen, binnen een organisatie die dat evangelie niet langer op haar agenda heeft.

Maar het is God, die met Zijn wonderlijke, almachtige kracht, ondanks de grote gruwel en duivelse hoererij, mensen onder u [Rome] beschermt door de doop van sommige kinderen en enkele ouderen. Maar helaas te weinig, wanneer ze stervende zijn, houden zich vast aan Christus, en zo heb ik er veel gekend. Daarom zal de ware oude kerk met haar doop en Gods Woord bij u blijven, en uw afgod de duivel kan ze niet vernietigen [de ware kerk] ondanks de zovele nieuwe afgoderijen en uw satanische hoererij.⁽⁶⁾ (Maarten Luther)

Alhoewel Luther de Rooms-katholieke kerk heftig de grond in boorde, beleed hij dat er nog steeds genoeg licht van waarheid aanwezig was opdat sommigen werden gered, ondanks haar onbijbelse uitvindsels.

Ook vandaag, met de vele variaties aan zichtbare vergaderingen en denominaties, moeten we beseffen dat als er enig licht van het evangelie aanwezig is, hoewel vaag en verborgen, er sommigen zullen zijn die geloven en genadevol toegevoegd worden bij Gods onzichtbare kerk. Dit echter zal nooit de valse leringen, onbijbelse uitvindsels en het falen in het brengen van het evangelie rechtvaardigen. Bijvoorbeeld: de kerken die het modernisme in de vroege 20ste eeuw hebben geadopteerd, en het gezag van de Bijbel hebben ontkend, bevatten nog steeds enkelen van de onzichtbare kerk die waar geloof hebben in het Evangelie. Die personen waren erg bedroefd en velen zijn uiteindelijk weggegaan om nieuw gevormde congregaties en denominaties te vervoegen waar het evangelie openbaar werd verkondigd en beleden. Ja men kan gered zijn in een zichtbare kerk die grotendeels het verkeerde pad heeft genomen, maar daaruit volgt niet dat zo'n persoon daar zou blijven en valse leer zou ondersteunen.

Het groeien van de zichtbare kerk

Vóór de reformatie maakte de Rooms-katholieke kerk geen onderscheid tussen de zichtbare en de onzichtbare kerk. Redding werd beschouwd gevonden te worden in de schoot van de kerk. Rome met zijn pausdom werd als “de kerk” beschouwd. Het falen in het maken van onderscheid tussen de

zichtbare en onzichtbare kerk leidde tot afschuwelijke praktijken, vóór de reformatie en erna - aan beide zijden van de scheiding. Laten we kijken naar één voorbeeld over wat er gebeurt wanneer men het uitbreiden van de zichtbare kerk met alle beschikbare middelen aanziet als het “bouwen van Christus’ kerk”.

In 770 nC. moest het Christendom erg lijden. De voormalige christelijke bolwerken van Noord-Egypte en het Nabije Oosten, waren onder de voet gelopen door de Islam. De heidense Saksen van Duitsland verachtten het Christendom. Zij vermoordden de zendelingen die tot hen gezonden werden en zij waren vijanden van de Franken. Op dit punt van de geschiedenis kwam Karel de Grote (Charlemagne) op als de grote koning van de Franken. Door een bloedige, dertig jaar durende serie oorlogen, onderwierp hij de Saksen en dwong hen zich te bekeren tot het Christendom.⁽⁷⁾ Historicus Justo Gonzalez schrijft: “Karel de Grote besloot de rebellie te verdrinken in bloed en in de wateren van de doop. Zij die weerspanning waren werden afgeslacht. De rest werd gedwongen om de doop te aanvaarden”.⁽⁸⁾ In 800 kroonde paus Leo II, Karel de Grote tot “keizer” in een poging het Romeinse Rijk opnieuw tot leven te brengen.⁽⁹⁾

Karel de Grote’s politiek van gedwongen bekeringen (ook het geven van tienden drong hij op aan de kerk middels burgerlijke wet⁽¹⁰⁾) werd de nieuwe manier om de zichtbare kerk uit te breiden. Deze praktijk ging eeuwenlang door; maar hoe grimmig dit ook klinkt, de resultaten waren positief. De Saksen werden uiteindelijk beschaafd en uiteindelijk raakten zij gewend aan de christelijke cultuur. Zo raakte het Christendom gevestigd in een voorheen heidens land.

Alhoewel niemand vandaag zo’n politiek zou onderschrijven, is het mogelijk dit historisch te rationaliseren. Bijvoorbeeld: vóór hun “beking” waren de Saksen wilde plunders, toegewijd aan heidense goden. Zij doodden de zendelingen die tot hen gezonden waren. Na Karel de Grote’s verovering werden de Saksen gedwongen om de leringen van het Christendom te volgen. De [Capitularia voor de Saksen](#)⁵, vereiste, op straffe des doods, respect voor de kerk en haar gebouwen, tienden, vastentijd, de dag des Heren, doop, en andere christelijke plichten.⁽¹¹⁾ Uiteindelijk leidde dit tot een betere situatie dan zij hadden onder de heidense oorlogsheren, want zij waren nu in de zichtbare kerk. In hun nieuwe situatie was er, alhoewel vaag, het licht van het evangelie en sommigen waren waarschijnlijk echt bekeerd. Dus, in de komende eeuwen hadden de Saksen een beschaafder bestaan met betere wetten en zoveel christelijk licht als de middeleeuwse Roomse kerk te bieden had. Men zou kunnen zeggen dat door de campagne van Karel de Grote zielen werden toegevoegd aan het Koninkrijk. Maar wat Karel de Grote deed was weezinwekkend en boos.

Waarom geef ik u dit stukje geschiedenis? Ik doe dat om het probleem te onderstrepen van een bepaalde denkvorm. Die denkvorm is dat “wij” de christenen zijn en dat dit de kerk is. Zij die buiten “ons” staan zijn heidenen en in heidense duisternis (vandaag noemen we hen “onkerkelijken”). Vermits hetgeen wij bezitten goed is, is hoe meer wij van “hen” in de zichtbare kerk brengen, bij “ons”, des te beter; het Christendom verbreed zich. Eens dat mensen aansluiten bij de zichtbare kerk zullen sommigen ervan waarschijnlijk bekeerd worden. De rest zal betere “christelijke” levens leiden, beïnvloed door christelijke ethiek en leringen. Hun kinderen zullen veeleer opgroeien in de kerk dan in de heidense wereld. Als het “Christendom” groeit is iedereen beter af.

De kerkgroebeweging

Dat is nu precies het denken van de kerkgroebeweging en haar moderne stichter Robert Schuller. Schuller is beroemd voor zijn uitspraak dat zijn Crystal Cathedral de laatste halte is voor mensen die de godsdienst hebben opgegeven en anders zonder godsdienst zouden zijn. Hij stichtte in 1970 zijn Institute for Successful Church Leadership. Zijn website zegt het volgende over zijn Instituut: “oud-studenten zijn Bill Hybels, John Maxwell, Bishop Charles Blake, Rick Warren, Walt Kallestad, Kirbyjon Caldwell, en vele, vele anderen die de fundamentele principes van succes in onze sessies vonden ... en de rest is kerkgeschiedenis!”⁽¹²⁾ Hij vervolgt: “De studenten staken de meester voorbij en ik ben trots op hen - en kan dit ook doen!”

---

⁵ Zie in het Nederlands: <http://www.traditie.be/Geschiedenis/12f.html>.

Het succes dat Schuller en zijn volgelingen hebben gevonden is de bekwaamheid mensen in de zichtbare kerk te krijgen zonder geconfronteerd te worden met “negatieve” dingen zoals de wraak van God over de zonde en de noodzaak van bloed-verzoening.

Het sleutelidee in de kerkgroei-beweging, gesticht door Robert Schuller, is de zichtbare kerk te maximaliseren door gebruik te maken van bewezen marketing strategieën uit de zakenwereld. De mensen de kerk in jagen, op de punt van het zwaard, werd lang geleden verlaten. De strategie van Karel de Grote is niet langer levensvatbaar. Nu lokken leiders de mensen in de zichtbare kerk door gebruik te maken van het zakenmodel, dat zo goed werkt in seculiere ondernemingen. Deze strategieën bevatten organisatorische modellen die voorzien in focus, efficiency, resultaat gerichte feedback, en “synergie⁶ van energie”. Hoogst belangrijk, echter, is de maximalisering van de organisatie haar bekwaamheid om tevreden klanten te vinden en te houden (mensen die de zichtbare kerk willen vervoegen).

Voordat ik verklaar hoe dit werkt, wil ik de redenering erachter herhalen. Zoals met de Saksen in de dagen van Karel de Grote, zijn er “onkerkelijke” mensen die een gebrek hebben aan beïnvloeding door het Christendom (anders dan wat de populaire cultuur of de media voorzien). Deze mensen zouden beter af zijn in de kerk (in het bijzonder een evangelische kerk) dan buiten de kerk; dat is vanzelfsprekend. Maar, deze mensen willen enkel aansluiten als zij een behoefte zien om aan te sluiten. Het is de taak van de religieuze corporatie (kerk) om zulke religieuze consumenten te overtuigen dat zij een behoefte hebben en dat de corporatie in kwestie die best kan invullen. Dat is het waar marketing over gaat; haar doel is tevreden klanten. De Crystal Cathedral is gevuld met tevreden klanten en is dat al tientallen jaren.

Laten we een bepaalde kerk nemen als een voorbeeld en denk aan onze categorieën van zichtbare en onzichtbare kerk. Luther zei dat zelfs in het Rooms-katholicisme enige onzichtbare kerk aanwezig was. Erg waarschijnlijk werden sommigen een deel van de onzichtbare kerk nadat Karel de Grote hen dwong in de zichtbare kerk. God is genadig en als daar enig licht is van Christus en Zijn werk, zullen sommigen geloven, ondanks het feit dat het licht vaag is. Ik zou zeggen dat sommigen waarschijnlijk Christus hebben ontmoet in de Crystal Cathedral, vermits Schuller occasioneel een evangelische gastspreker uitnodigt, of een getuigenis toestaat van iemand die de Heer kent. Ook kunnen sommige liederen die zij zingen genoeg evangelie bevatten opdat sommigen zouden geloven.

Met deze analyse verdergaand, kunnen we Schullers volgelingen in beschouwing nemen, zoals Bill Hybels en Rick Warren. Beiden zijn evangelischer dan Schuller. Hun terminologie bevat dikwijls delen van het evangelie. Indien dit het geval is, in Gods genade, zijn er waarschijnlijk enkele bekeeringen via hun benadering. En dus bestaat er in hun kerken waarschijnlijk een onzichtbare kerk.

Dit, echter, rechtvaardigt niet de theorie dat men wat voor middelen ook mag aanwenden om de zichtbare kerk te doen groeien, eenvoudig om reden dat mensen “beter af” zijn in de kerk en sommigen ook echt bekeerd kunnen worden. Deze redenering gaat ervan uit dat Christus ons niet gezegd zou hebben wat de kerk moet zijn en doen. Ze gaat ervan uit dat wij de vrijheid hebben elk plan te adopteren dat ervoor zorgt dat mensen in de zichtbare kerk komen en daar blijven. Ik ontken dat wij deze vrijheid hebben. Dit opent de deur voor onaanvaardbare dingen.

De efficiënte, marktgerichte kerk

Die kerken welke Schullers strategie geadopteerd hebben (en soortgelijke) zijn verplicht de nieuwste beproefde systemen aan te wenden om de grootst mogelijke groep bijeen te vergaren. Het systeem dat het best werkt is er een dat doelgericht, efficiënt is, en dat meetbare resultaten boekt (resultaatgericht). Rick Warren gebruikt deze principes in zijn boek *The Purpose Driven Church*.⁽¹³⁾ In deze benadering is een missieverklaring absoluut noodzakelijk, essentieel. Alles wat de kerk doet, moet gerechtvaardigd worden met het oog op de missieverklaring. Dit is hoe ondernemingen hebben geleerd om elk aspect van hun operatie te laten werken met “synergie van energie”.⁽¹⁴⁾ Dit operatiemodel heeft bewezen veel beter te zijn dan de vorige. De missieverklaring moet volgens Rick Warren opgesteld worden in termen van resultaten.⁽¹⁵⁾ De missieverklaring (Warren gebruikt de term “purpose”, doel) is noodzakelijk om doelgerichtheid te brengen en eliminatie van program-

---

⁶ Synergie is een begrip wat een proces beschrijft waarbij het samengaan van delen meer oplevert dan de som der delen.

ma's of processen die niet bijdragen aan de missie. Warren zegt: **“Een smalle missie is een duidelijke missie”**.⁽¹⁶⁾ Warren zegt ook: **“Maak het meetbaar”**.⁽¹⁷⁾ Dit is het idee van “resultaatgericht” zijn. Als het resultaat niet bereikt wordt, moeten de obstakels geïdentificeerd en verwijderd worden.

Het resultaat dat zulke kerken zoeken te bereiken is een groeiende zichtbare kerk met toegewijde leden die in eenheid samenwerken om de missie van de kerk te bereiken. De kerk moet bij de onkerkelijken geportretteerd worden als begerlijk en vermoedelijk tegemoetkomend aan hun noden, met het oog op een maximaal aantal nieuwe leden. Rick Warren suggereert dat gezien ongelovigen niet op zoek zijn naar waarheid, er iets anders moet aangeboden worden.⁽¹⁸⁾ Warren zegt: **“Alhoewel de meeste ongelovigen niet naar waarheid zoeken, zoeken zij wel verlichting”**.⁽¹⁹⁾ Daarom leert hij pastors enkel datgene te onderwijzen wat de mensen zien als tegemoetkomend aan hun behoeften. Hij beweert dat Jezus de benadering toepaste van tegemoetkoming aan mensen hun **“gevoelde noden”**⁽²⁰⁾ en **“Jezus was een op-levens-toepassende prediker”**.⁽²¹⁾

Hier moeten we een vraag stellen. Is het daarom dat, toen Jezus de “gevoelde noden” van de menigte in Johannes 6 hoorde, Hij hen later confronteerde met de nood aan een bloed-verzoening, zodat de menigte wegging en weigerde Jezus te volgen? ⁽²²⁾ Jezus vertelde Pilatus dat Hij kwam om te getuigen van de waarheid, een antwoord dat irrelevant leek voor Pilatus.⁽²³⁾ Welke zondaar zag ooit de “nood” voor een gekruisigde Joodse Messias zonder ooit vooraf geconfronteerd te worden met zijn zonde en de behoefte aan verzoening? Kerken die ernaar streven de zichtbare kerk te maximaliseren, qua grootte en efficiëntie, zijn gedwongen om het evangelie te veranderen, want het evangelie is een enge poort, waar weinigen doorgaan.

In de efficiënte, marktgedreven kerk komen de mensen binnen omdat de kerk hen aantrekt; en zij worden gemotiveerd en toegewijd wegens de opwinding en eenheid die er is rond de missieverklaring van de kerk. Mensen worden gevraagd om verbintenissen aan te gaan met de kerk, en te beloven de programma's van de kerk te ondersteunen.⁽²⁴⁾ Mensen houden ervan deel uit te maken van een toegewijde gemeenschap, verenigd, samenwerkend, en meetbare resultaten bereikend. In staat gesteld worden dit te doen is de sleutel van het succes van de religieuze corporatie.

De eenheid van de kerk, in dit eigentijdse model, is vastberaden door de missieverklaring. Elk lid moet akkoord gaan met zich ten volle in te zetten om het gestelde doel van de kerk te bereiken. Om deze eenheid van doel te bereiken moet de pastor een “vision caster” worden. Dit betekent zijn plan te verkopen en iedereen ervoor enthousiast te maken. Rick Warren zegt dat de doelverklaring continu herhaald moet worden. Hij zegt: **“Eens dat u het doel van uw kerk hebt bepaald, moet u continu verhelderen en er met iedereen in uw vergadering over communiceren”**.⁽²⁵⁾ Dit helpt de “synergie van energie” te creëren die ervoor zorgt dat de gecombineerde talenten en het enthousiasme van de groep mensen, zich vermenigvuldigen in effectiviteit. De opgeleverde opwinding wordt besmettelijk wanneer de groep groeit en ze het meetbare resultaat van hun missie voor hun ogen krijgt. Dit proces werkt zeker, en ze werd niet fysiek afgedwongen zoals bij Karel de Grote.⁽²⁶⁾

Rick Warren vraagt van elk lid eenheid, en eist dat zij een verbond tekenen waarin zij eenheid beloven.⁽²⁷⁾ Zij worden door een serie cursussen geleid waarbij verbonden worden gesloten.⁽²⁸⁾ Die zijn ontworpen om een diepere verbintenis te creëren. Mensen die de eenheid van de kerk niet ondersteunen, worden gewaarschuwd en gedisciplineerd. Dit is Warren's interpretatie van hoe hij de bijbelse leer ziet aangaande de behandeling van “divisie” (verdeeldheid brengende) mensen: **“Zij moeten ... hen waarschuwen die twistziek zijn, pleiten voor harmonie en eenheid, hen berispen die gebrek aan respect tonen voor het leiderschap, en divisieve mensen verwijderen uit de kerk als zij de waarschuwingen negeren”**.⁽²⁹⁾ Dit zal ons helpen te begrijpen hoe solide christelijke mensen, die niet beschuldigd werden van zonde of ketterij, worden verwijderd uit hun kerken. We zullen nu vergelijken hoe op de bijbel gedefinieerde kerken verschillen van de op marketingstrategieën gedefinieerde kerken.

Contrasten tussen een bijbelse kerk en een zoeker-kerk (“seeker church”)

Laten we de kwestie beschouwen die zojuist oprees: kerkdiscipline. De Heer sprak hierover in Mattheüs 18:

Maar als uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga naar hem toe en wijs hem terecht tussen u en hem alleen; als hij naar u luistert, hebt u uw broeder gewonnen. Maar als hij niet naar u luistert, neem er dan nog een of twee met u mee, opdat in de mond van twee of drie getuigen elk woord vaststaat. 17 Als hij niet naar hen luistert, zeg het dan tegen de gemeente. En als hij ook niet naar de gemeente luistert, laat hij dan voor u als de heiden en de tollenaar zijn. (Mattheüs 18:15-17).

Elders leert de Bijbel om onbekeerlijke zondaars te verwijderen uit de gemeenschap (bv. 1 Kor. 5). In een op de bijbel gedefinieerde kerk verbreekt onbekeerlijk zondigen de gemeenschap. In Matt. 18 leerde Jezus hoe belangrijk elke gelovige voor Hem is, in het bijzonder zij die “kleinen” zijn en die over het hoofd kunnen gezien worden. Zij zijn zo belangrijk dat de 99 andere schapen achtergelaten werden om het verdwaalde te vinden (Matt. 18:12). De sleutelbezorgdheid is de redding van iedereen die de Heer tot Zich heeft gebracht: “Zo is het ook niet de wil van uw Vader, Die in de hemelen is, dat een van deze kleinen verloren gaat” (Matt. 18:14; noteer dat de “kleinen” in de context gelovigen zijn - Matt. 18:6).

In kerken die het nieuwe model van bedrijfs-efficiëntie adopteren, middels een missieverklaring, en een systeem dat “synergie van energie” produceert om het verlangde resultaat te bereiken, is dit proces erg verschillend. Het verschil verklaart waarom solide christenen die niet beschuldigd worden van onbekeerlijke zonde, uit de gemeenschap worden gesloten. De “synergie van energie” is enkel mogelijk wanneer alle leden samenwerken om de gestelde missie van de onderneming te bereiken. Mensen die dingen doen die niet consistent zijn met de missieverklaring van het bedrijf, worden geconfronteerd en verwijderd. Aangezien de missieverklaring niet het evangelie, niet de hele raad Gods is, is dit een afgeknotte versie van christendom. Zij die sterk aanvoelen dat bepaalde bijbelse geboden (zoals het corrigeren van valse leraars, of het spreken over Gods oordeel over zonde) zouden moeten nagekomen worden, zijn als stokken in de wielen van de goed geoliede bedrijfsmachinerie. Zij moeten opstappen.

Mattheüs 18 heeft niets te maken met het niet blind volgen van een misleid kerkleiderschap. In de context twistten de discipelen over wie de grootste was, en Jezus nam een klein kind als toonbeeld. De “kleinen” waren gelovigen die geen hoge status hadden in de ogen van anderen, maar zij moeten behandeld worden met de grootste liefde en bezorgdheid, alhoewel zij onbelangrijk lijken. In plaats daarvan worden in de nieuw-paradigma-kerken de “kleinen” getrapt omdat zij de bedrijfsdromen niet ondersteunen van degenen die zich belangrijk achten. Dit is helemaal tegengesteld aan wat Jezus leerde.

Eenheid van wat?

Eenheid is een bijbels concept. Maar er is een enorm verschil tussen het concept van eenheid van een bijbels gedefinieerde kerk, en de nieuwe doelgerichte kerk (of Purpose Driven Church). In de Bijbel staat de eenheid van geloof tot doel: “totdat wij allen komen tot de eenheid van het geloof en van de kennis van de Zoon van God, tot een volwassen man, tot de maat van de grootte van de volheid van Christus” (Efeziërs 4:13). Het geloof is de inhoud van het evangelie en bevat het geheel van de leer van Christus en Zijn apostelen: “Geliefden, terwijl ik mij met alle ijver ertoe zet u te schrijven over de gemeenschappelijke zaligheid, werd ik genoodzaakt u te schrijven met de aansporing te strijden voor het geloof dat eenmaal aan de heiligen overgeleverd is” (Judas 1:3). Men kan niets beslissen over “eenheid” zonder eerst uit te maken wat “het geloof” is.

Bijvoorbeeld: in de reformatietijd werd Luther als een ketter beschouwd, als schismatiek (iemand die scheuringen maakt), wiens inspanningen zich tegen de eenheid van de kerk richtten. Vanuit het perspectief van Rome was dat zo. Maar, dat vooronderstelt dat de Roomse kerk en haar praktijken waarlijk in overeenstemming waren met het evangelie en de leringen van Christus en Zijn apostelen. Luther geloofde niet in deze overeenstemming, en meende dat om de eenheid van geloof te vinden de kerken moesten opgericht worden op basis van ware genademiddelen. Zowel Luther als Calvijn leerden dat ware kerken die kerken waren waarin het Woord zuiver werd onderwezen. Het is onmogelijk te bepalen wat schismatiek is zonder eerst uit te maken wat iets tot een deugdelijke kerk maakt!

Laten we opnieuw Judas beschouwen, waar ons gezegd werd te strijden voor het geloof:

Maar u, geliefden, breng in herinnering de woorden die voorspeld zijn door de apostelen van onze Heere Jezus Christus. namelijk dat zij u gezegd hebben, dat er in de laatste tijd spotters zullen zijn, die naar hun eigen goddeloze begeerten wandelen. Zij zijn het, die scheuringen maken, natuurlijke mensen, die de Geest niet hebben (Judas 1:17-19).

Volgens dit gedeelte worden scheuringen veroorzaakt door wereldsgezinde mensen wier begeerten aangeven dat zij niet waarlijk wedergeboren zijn. Zij wijken af van het geloof dat overgeleverd werd door Christus en Zijn apostelen.

Elders lezen we hetzelfde: “En ik wek u op, broeders, hen in het oog te houden die onenigheden teweegbrengen en struikelblokken opwerpen tegen het onderwijs dat u hebt ontvangen, en keer u van hen af” (Romeinen 16:17). Noteer dat een scheuring wordt veroorzaakt door iets wat tegengesteld is aan de apostolische leer. Hier een volgend voorbeeld:

Als iemand een andere leer brengt en zich niet houdt aan de gezonde woorden van onze Heere Jezus Christus en aan de leer die in overeenstemming is met de godsvrucht, dan is hij opgeblazen, weet niets, maar heeft een ziekelijke neiging tot twistvragen en woordenstrijd. Daaruit komen voort: nijd, twist, lasteringen en boze verdachtmakingen, voortdurend geruzie van mensen die een verdorven verstand hebben en beroofd zijn van de waarheid, menende dat de godsvrucht een bron van winst is. Wend u af van dit soort mensen (1 Timotheüs 6:3-5).

De eenheid kan niet bewaard worden wanneer een duidelijk bijbels begrip van gezonde leer ontbreekt. De eenheid van het geloof is niet hetzelfde als de eenheid van een religieuze corporatie. Luther bracht ons dichterbij tot de eenheid van het geloof (omdat hij de kerk korter bij de gezonde leer bracht), alhoewel hij in zijn tijd schijnbaar een schismatiek mens was. Religieuze corporaties die streven naar de noden van maximaal aantal religieuze consumenten, trekken ons weg van de eenheid van het geloof, omdat het onderwijzen van en vasthouden aan de gezonde leer niet in hun missieverklaring staat geschreven.

Laten we “eenheid” beschouwen zoals gedefinieerd door de efficiënte, zoeker-georiënteerde religieuze corporatie. Zoals reeds besproken vraagt dit model van kerk een eenheid die gebaseerd is op haar missieverklaring en leiderschap. Mensen die niet in het plan passen, moeten gaan. Het is niet nodig te bewijzen dat iemand een ketter is of een grove zondaar om hem uit de “gemeenschap” te verwijderen. In dit systeem worden zij verwijderd voor het nalaten de behoeften en doelstellingen te promoten van het religieuze bedrijf. In een seculiere onderneming zou dat redelijk zijn, maar niet in de kerk.

Een seculier bedrijf kan zijn marketingdoelstelling en -protocol bepalen, en legitiem degenen verwijderen die weigeren mee te werken met de missieverklaring. Maar gaat dit ook op voor de kerk? De Bijbel definieert de kerk, en de doctrines van Christus en Zijn apostelen determineren haar eenheid. Kerkleiders die beslissen de bijbelse definitie af te knotten ter wille van opportunisme en succes, hebben niet het recht godvruchtige christenen te verwijderen wegens de “zonde” niet in de pas te lopen met een mens-gemaakte missieverklaring. Ze hebben geen bijbels gezag om dit te doen.

Ook worden christenen gedwongen om zich in te laten met mensgemaakte “verbonden”, die Rick Warren, en anderen zoals hij, bedenken om zich ervan te verzekeren dat er geen dissidenten zitten in hun middelen. Zo’n “verbond” wordt de proef van eenheid en gemeenschap, eerder dan “het geloof dat eens aan de heiligen werd overgeleverd”. Zij volbrengen de eenheid van hun religieuze onderneming, ten koste van de eenheid van het geloof. Dit is boos!

De boodschap van de kerk

Jezus zei tot zijn apostelen wat de boodschap was van de kerk: “leer hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb” (Matt. 28:19b). Hij zei niet: “lees hen die stukken van mijn boodschap die zij denken relevant te zijn voor hun gevoelde noden”! In Lukas’ verslag over de Grote Opdracht zegt Jezus dit: “En in Zijn Naam moet onder alle volken bekering en vergeving van zonden gepredikt worden, te beginnen bij Jeruzalem” (Lukas 24:47). Een bijbels gedefinieerde kerk predikt het evangelie, inbegrepen de noodzaak van berouw en bekering, en ze verkondigt de hele raad Gods, zoals Paulus deed. Alles wat Jezus leerde, inbegrepen hetgeen geschreven werd door Zijn gezaghebbende apostelen in het Nieuwe Testament, moet onderwezen worden. Mensen in bijbels gedefinieerde kerken

zouden zo snel bijbels geletterd moeten zijn en in staat het geloof overtuigend te verdedigen. Zij zouden zo goed geoefend moeten zijn in de waarheid van de Schrift dat zij onderscheidingsvermogen bezitten (Hebreeën 5:14).

In de nieuwe zoeker-paradigma⁷ kerken is de boodschap aangepast aan de smaak van het grootste mogelijke publiek. Hun doel is de zichtbare kerk zo groot mogelijk te maken. Daartoe leggen pastoren die delen van het Nieuwe Testament naast zich neer die niet wenselijk of relevant geacht worden voor potentiële religieuze consumenten. Evangelischen die de Robert Schuller geïnspireerde versie van een religieuze corporatie hebben geadopteerd ontkennen geen belangrijke doctrines; ze belijden die enkel niet in het openbaar. Zij geloven in een letterlijke hel, maar prediken die niet vanaf de kansel. Zij geloven in de toorn van God tegen zonde en de noodzaak van bloed-verzoening, maar dat hoor je evenmin op de kansel. Leerstellingen werden geprivatiseerd; ze werden verbannen naar een “geloofsverklaring”, op een website of elders beschikbaar, voor het geval iemand geeft om zulke zaken.

In de nieuw-paradigma kerken bevat de orthodoxe “geloofsverklaring” waarheden die de pastoren niet over de lippen brengen in hun eigen samenkomsten of tegenover zondaars. Maar moest iemand in een discernmentbediening hen uitdagen over hun leer, dan toveren zij uit hun binnenzak hun orthodoxie tevoorschijn om de kritiek af te weren. Wat zij zich niet realiseren is dat veel mainline protestantse denominaties, die hun orthodoxie verlieten tijdens de modernistische takeover van de 19de en vroege 20ste eeuw, hun oude geloofsverklaringen intact gehouden hebben. Zij hadden geen tijd voor zulke dwaze doctrines zoals de maagdelijke geboorte; waarom onnodig een strijd voeren door te trachten de denominationale confessies te veranderen die al honderden jaren oud waren? Wat vanaf de kansel wordt gepredikt is daarom een veel belangrijker toets van wat echt geloofd wordt dan de geloofsverklaring.

Conclusie

Petrus zei dit: “en verkrijgt u het einddoel van uw geloof, namelijk de zaligheid van de zielen” (1 Petrus 1:9). De resultaatgerichte bedrijfsmanagement-kerken beoordelen hun succes op grond van hun missieverklaring-gerelateerde meetbare resultaten. Het enige resultaat dat zij accuraat kunnen meten is het aantal mensen die de zichtbare kerk toetreden. De onzichtbare kerk kan niet gemeten worden omdat ze niet gezien kan worden. De bijbels gedefinieerde kerk zoekt de onzichtbare kerk te voeden en te laten groeien middels de genademiddelen. Alhoewel we niet met zekerheid kunnen weten wie de uitverkorenen zijn, weten we zeker welke middelen God aanwendt om mensen tot Zich te roepen en hen te heiligen. Als we getrouw deze middelen voorzien, zal God ze gebruiken om Zijn kudde, die gekocht werd door het bloed van Christus, te voeden. De grootte van de zichtbare kerk is geen belangrijke zaak, maar zeker wel het bestaan en welzijn van de onzichtbare kerk.

De geherdefinieerde kerk van de kerkgroebeweging heeft meestal de zaak van de onzichtbare kerk genegeerd. Zoals Rome en haar weldoener Karel de Grote maken zij gebruik van de beste middelen van hun tijd om de zichtbare kerk zo groot als mogelijk te maken, zelfs al is het licht van de waarheid erin zo vaag dat slechts met de grootste moeite iemand wordt gered en geheiligd. Als blijde religieuze consumenten nu heiliger levens leiden dan toen zij buiten de kerk stonden, dan zouden deze grote en snelgroeiende kerken iets goeds zijn. Maar, ik geloof niet dat er iets in het Nieuwe Testament staat geschreven als bekrachtiging voor het met alle middelen maximaliseren van de zichtbare kerk, en het wurgen van de onzichtbare kerk.

Beschouw de geïnspireerde woorden van Paulus: “Geef acht op uzelf en op de leer. Volhard daarin. Want wanneer u dat doet, zult u en uzelf behouden en wie u horen” (1 Tim. 4:16). Het is daardoor dat men zich verzekert van groei in de onzichtbare kerk, die opgeschreven is in de hemel. Denk aan wat Jezus tot Petrus zei: “weid⁸ Mijn lammeren” (zie Joh. 21:15-17). Zullen wij God gehoorzamen, of zullen wij drinken van het elixir van bedrijfssucces?

---

⁷ Paradigma: model; seeker-paradigma: zoeker-model.

⁸ Grieks *bosko*: laten grazen; voederen. KJV: “Feed my lambs”.

Eindnoten

1. Louis Berkhof, *Systematic Theology*, (Grand Rapids: Eerdmans, 1938, 1996 edition) 565.
2. Ibid. 565, 566.
3. Ibid. 566.
4. See the previous Issue of CIC about this: <http://www.twincityfellowship.com/cic/articles/issue84.htm>
5. Berkhof, 566.
6. Martin Luther as cited by C. F. W. Walther, *Church and Ministry*, (Saint Louis: Concordia, 1987 edition) 94.
7. "Germany." Encyclopædia Britannica. 2004. Encyclopædia Britannica Premium Service. 3 Dec. 2004
<http://www.britannica.com/eb/article?tocId=58088>.
8. Justo L. Gonzalez, *The Story of Christianity* Vol. 1, (San Francisco: HarperCollins, 1984) 267.
9. Ibid. 266.
10. <http://www.newadvent.org/cathen/14741b.htm>
11. <http://www.fordham.edu/halsall/source/carol-saxony.html>
12. <http://www.crystalcathedral.org/rhsi/rhsi.about.html>
13. Rick Warren, *The Purpose Driven Church*, (Grand Rapids: Zondervan, 1995).
14. Rick Warren's website, Pastors.com, explains how "synergy of energy" is important in his type of church:
<http://www.pastors.com/articles/SevenTransformation.asp> Peter Drucker, the business guru is mentioned favorably.
15. Warren, *Purpose Driven Church*, 107.
16. Ibid. 100.
17. Ibid. 101.
18. Ibid. 226.
19. Ibid.
20. Ibid. 227.
21. Ibid. 230.
22. See the entirety of John chapter 6. The gospels disprove Warren's theory. It is not surprising he sees things this way since he was trained by Robert Schuller who interprets Jesus' teaching the same way "The Be Happy Attitudes."
23. John 18:37.
24. Warren, *Purpose Driven Church*, 130, 131.
25. Ibid. 112.
26. For example, Charlemagne's Capitulary for Saxony enforced tithing through civil law; op. cit.; www.fordham.edu; Rick Warren requires people to sign a "growth covenant" which requires tithing for those who are committing to his church; Warren, *Purpose Driven Church*, 54. The former coerced tithing, the later entices people to commit to it so as to participate in the "covenant" of the visible church.
27. Warren, *The Purpose Driven Life*, (Grand Rapids: Zondervan, 2002) 167.
28. Warren, *Purpose Driven Church*, 130.
29. Warren, *Purpose Driven Life*, 166.